

Den ojämförliga
Fritänkaren

Nr. 267 Midsommar 2018

Tjugosjätte årgångens nummer 7

Innehåll :

Konsertvecka i Finland	2
Sörens vårtal, 2018	7
Beethovens pastorala verk	8
Ahasverus annaler, del 175: <i>Den ofelbare greve von Galen</i>	11
Skändningen (<i>dikt</i>)	13
Israels självständighet 70 år	14
”Rupert Mayer” och andra filmer	15
Några milstenar, juni 2018	18
Påsklovet, del 3: <i>Utflykter</i>	18
Trivselresan, del 10: <i>Sista trekken</i>	20
Eventuella resplaner	22

Fritänkaren, som utkommit med 266 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:
<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

**OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)
eller Bankgiro: 6682-338254102 (Handelsbanken, ”Fritänkaren”, C. Lanciai)**

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på många år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 15.6.2018

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 288

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Konsertvecka i Finland

Den laddade konsertveckan inleddes med en hemmakonsert i Göteborg på Valand, som gällde för att vara en generalrepetition inför det stora Finlandsföretaget. Vi skulle i Finland i samarbete med Muntra Musikanter i Helsingfors (MM), ge två konserter, den ena en Bellmankonsert och den andra tillsammans med MM i ett mera ambitiöst program – vi hade i månader kämpat med svåra kvartettkompositioner på finska för att på något sätt kunna åtminstone komma i närheten av MM:s kvalifikationer.

Konserten i Göteborg gick hyfsat, den var ganska anspråkslös, och det enda tilltugget utgjordes av korv med bröd samt öl eller vin för 30 kronor, om man ville ha. De flesta ville inte ha, men många stannade kvar efter konserten för att vimla och vingla fram till klockan 11.

Resan till Finland gick till som så att var och en fick ta sig dit själv. De flesta hade bokat och betalt flygbiljetter redan i januari för att komma undan så billigt som möjligt, och ett antal uppgav alla försök att komma med från början på grund av känslig eller tilltrasslad ekonomi. Dessutom var konsertprogrammet för Finlandsväret mera ambitiöst än vad vi någonsin tidigare gett oss i kast med.

Redan i mars hade vi givit en konsert tillsammans med Chalmers, där stora delar av programmet redan presenterats. Det hade varit en konstnärligt utomordentligt lyckad konsert även om den inte gick ihop ekonomiskt. Dock hade vår samsjungning med Chalmers varit ganska blygsam i jämförelse med hur det skulle bli tillsammans med MM.

På programmet stod bland annat så ambitiösa saker som Chadwicks ”The Song of the Viking”, en grann och slagkraftig amerikansk komposition från 1800-talet som nästan var som en pianokonsert med körackompanjemang, Josephsons tacksamma och lika granna ”Islossning” ävenledes med pianoackompanjemang och dessutom solister, samt framför allt Håkan Sunds svåra men oerhört musikaliskt raffinerade arrangemang av Värmlandsvisan, som också visade sig inte kunna klara sig utan pianoackompanjemang.

Vi reste till Finland i portioner, så att några reste här och andra reste där, några redan på onsdagen eller tidigare och andra först på torsdagen, varför dessa missade den första och roligaste festen.

Vi var inbjudna till MM:s klubblokaler på Svenska Klubben där vi skulle begå en omfattande måltid nere hos Svarta Kattens spexare i källaren. Emellertid erbjöd exkursionen dit en del komplikationer.

Jag reste tillsammans med Björn Areskoug, en av körens många extra dirigenter och dess mest erfarna, och vi anlände visserligen i god tid till hotellet, som var Scandic på Marina på Skatudden, men någon hade gett oss fel information. Vi hade hört att inledningssittningen, liksom alla konserter och repetitioner, skulle gå av stapeln i Baldersalen (kallad Rabaldersalen) på Alexandersgatan 12, men när vi kom dit hittade vi ingenting utom bakvägar och låsta dörrar och ingen som visste var vi verkligen skulle vara. Efter att ha lyckats ta oss ut bakvägen efter att ha blivit utelåsta lyckades vi ringa till någon ansvarig, som meddelade att adressen var Elisabethsgatan 2. Den ansvarige kunde dock inte meddela oss hur man skulle ta sig dit eller var det låg.

Vi fick fråga oss fram, och en ung dam visste tvärsäkert att Elisabethsgatan låg längre fram längs Alexandersgatan. Det gjorde den inte alls. Vi fick gå tillbaka och börja om från början.

Till slut hade vi turen att träffa en ung man som följde oss ända fram, och det var ett ganska långt stycke uppförsbacke. Vi kom fram precis en halvtimme för sent, men vi var desto mera välkomna, i synnerhet som det inte fanns några tenorer. Detta problem hade dock lösts genom Jalles stämgaffel, som gav lättare toner några steg nedanför de korrekta. Men när vi kom fram hade Jalles stämgaffel fyllt sin funktion.

Ett annat problem vi redan tidigare råkat ut för under dagen var det svåra företaget att finna någon Alko-butik, som tydligen i Finland konsekvent förläggs på så svåra och oåtkomliga ställen som möjligt, i Borgå exempelvis långt utanför staden, och i Helsingfors slutligen längst bort och längst ner i Stockmanns källare, dit vi fann vår väg efter många förfrågningar, och där vi dock kunde säkerställa resans nödvändiga fluidala försörjning med en flaska *Red Label* som kom att räcka för oss båda precis för hela vistelsen; men man fick kämpa för att hitta fram till den källaren.

Det blev dock på kvällen en ytterst givande och hjärtvärmande fest med den bästa maten på hela resan och därtill obegränsade resurser snaps och rödvin. Det sjöngs naturligtvis hur mycket som helst även men serverades också med ett omfattande föredrag av Erik Kihlman om MM:s historia och den Svarta Kattens spexartraditioner. Han hade varit god vän med min far och mindes honom mycket väl, denne brukade komma över från Stockholm och pendla till MM minst varje år under sina sista år, så här återanknöts till en gammal tradition – pappa Aurelio var ju aktiv MM-it sedan 30-talet till sin avgång 1993. Han hade varit bästa vän med både Ekki Fougstedt och Erik Bergman, så det var bara för mig att fortsätta på den bogen – jag hade ju även känt och sjungit med dirigenterna Marcus Westerlund och Rolf ”Calle” Ahlroth. Även MM:s nuvarande dirigent Henrik Wikström var där.

Däremot visade det sig vara lika svårt att ta sig hem till hotellet från Svarta Katten som det varit att ta sig dit. Jag hörde till de sista som gick mot halv 2-tiden, Björn hade gått före mig, och ensam gick jag fullständigt vilse, tills en dam kunde visa mig den rätta vägen.

Väl hemma gällde det att uppdatera sig med sin korrespondens per dator, *mail* och *facebook*, men jag kom inte särskilt långt. Jag hann inte ens ut på nätet innan jag somnade i stolen, där jag sedan vaknade upp fyra timmar senare. Då var det nästan för sent att gå och lägga sig.

På Kristi Himmelsfärdsdagen skulle vi ha övning klockan 4 och därefter vår Bellmankonsert. Jag använde dagen till att förrätta mina plikter. Jag gick till familjegravarna på Sandudd och besökte där i tur och ordning den Westerbergska graven med fyra personer, Harry Röneholms där gravstenen fortfarande var omkullvräkt i väntan på resning, och pappa Aurelios där även farfar Ferruccio låg på den katolsk-ortodoxa kyrkogården. Det är väl bara jag som besöker dessa gravar. Om någon skulle vara intresserad ligger Westerbergs på gravfält 7 i gång 15, och den Lanciiska ytterst vid gången på gravfält 27.

Det var synd att jag inte hade med mig kameran, ty ljuset råkade just vid tillfället särskilt förgylla och utsmycka graven med dess prunkande blomsterväxt, medan de andra gravarna låg i skugga. Graven hade ju varit utan någon utsmyckning, tills Marita föreslog att jag skulle ta med en strandväxt från Virhamn, och den har nu brett ut sig över hela graven i prunkande rikedom.

En annan släkting som ligger här mellan Aurelios och Harry Röneholms gravar är Harrys bästa vän och släkting från de svåra uppväxtåren i början av seklet, Aleko Lilius, sedermera berömd för sina sjutton böcker från sina mycket äventyrliga resor över hela världen. Den första boken är den roligaste, ”Ett herrans liv”, den är helt självbiografisk och sannfärdig, och det är

där morbror Harry förekommer. Harry blev sedermera konstnär och arkitekt och chef för Finska Mässan från 1931 till sin död tjugo år senare efter att ha arbetat ihjäl sig, bland annat för Finska Mässans mässhall nära busstationen, som nu är ett omfattande kulturkomplex med bland annat biografier.

Det var av en ren slump jag stötte på Aleko Lilius grav i närheten av morbror Harrys för en del år sedan, men i år hade jag turen att på nytt träffa på en icke släkting men dock nära vän till mina morföräldrar, nämligen Tito Colliander (1904-89), en betydande finlandssvensk författare för sina konstnärsbiografier och självbiografier, nära släkt med Gestrinarna och uppväxt i Petersburg – därför var han ortodox.

Därefter vandrade jag iväg till Villagatan längst ut mot stadens södra ände, där jag hälsade på min kusins mor Tua, som nu är 93. Vi hade den otroliga turen att samtidigt få hennes dotter Elisabeth på besök, det blev ett hjärtligt återseende, men hon kunde tyvärr inte komma på våra konserter. Vi hann dock göra en liten runda ut med Tua på en välbehövlig Himmelsfärdspromenad.

Repetitionen gick lyckligt av stapeln vid rätt tid, och det var inte mycket som behövde repeteras. Klockan sex var sedan konserten, som även sköttes av Sveriges främsta Bellmantrubadur Martin Bagge med professor eremitus Lars Lönnroth som konferencier. Det blev en häpnadsväckande lyckad konsert. Till och med Thomas Lagerberg, en annan av våra dirigenter och vår pianist, var imponerad, vilket han inte brukar vara.

Han hade varit svårt sjuk i början av veckan och legat i 39 graders feber, därför hade han inte kunnat medverka vid tisdagskonserten, som därför äventyrats så att Anders Ottosson nödgats sköta både dirigerandet och pianoackompanjerandet, men så hade Thomas plötsligt blivit frisk igen och kunnat flyga i luften i alla fall till vår första konsert i Finland och lagom till sin 60-årsdag.

Den firades ordentligt på kvällen på initiativ av Henrik, men före det hade vi middag på Börsklubben, Helsingfors motsvarighet till Göteborgs *Bachelor's Club*, ett otroligt palats i fyra våningar och ett praktexempel på finländsk kultur och arkitektur när den är som bäst. Dryckerna fick vi betala själva, men maten var ypperlig – sill- och salladsbuffé med varmrätt och kaffe efteråt.

Efter denna framgångsrika dag var det svårt att dra sig tillbaka. Vi beslöt att invänta tolvslaget för att då kunna fira Thomas ordentligt, vi var ett litet gäng på ett halvt dussin personer först, men allt eftersom fler och fler kom indroppandes efter Börsmiddagen växte skaran, så att vi till slut var omkring 25 som skålade i champagne för Thomas äntliga mognad.

Fredagen var späckad med program. De flesta hade anmält sig till en historisk rundvandring i staden från Senatskyrkan till Riddarhuset och därifrån till Mannerheimmuséet vid Brunnsparcken bakom observatoriet. Tre guider hjälpte oss genom detta. Först var det Tryggve Gestrin, som förde oss från Senatstorget till Riddarhuset, där en ung amanuens vid namn Gunilla Peräsalo visade sig utomordentlig kunnig och informativ beträffande allt som hade med Finlands adel att göra. En av deras mest angelägna uppgifter på Riddarhuset är att spåra gamla försvunna adelsläkter. En del försvann ju genom Sovjetunionens tillblivelse, som vår egen adliga släktgren Krabbe, medan andra försvann till Amerika och gifte sig till vanliga namn som Johnson och därför var svåra att spåra, medan en hel del andra adelsätter helt enkelt dog ut. En av dessa utdöda adelsätter var vår egen adliga gren av släkten Gadolin, som också Gestrinarna är avlagset

släkt med, medan den släktgrenen som avsåde sig adelskapet fortlever. Jag har ställt frågan till Gunilla Peräsalo om det vore möjligt att spåra släkten Krabbe i Ryssland idag, och vi får se.

Därifrån vandrade vi hela vägen till Mannerheimmuséet, där vår guide blev Benedikt Gestrin, som jag inte träffat sedan han senast besökte Virhamn med sin mor Chrisse medan Gun ännu var där för drygt tio år sedan. Även han var utomordentligt kunnig, men han hade så oöverskådligt mycket att berätta, och vi hade så litet tid, att han måste tala så snabbt som möjligt hela tiden, varvid det var omöjligt för några rikssvenskar att kunna följa med i alla detaljer.

I princip avhandlade han Mannerheims hela karriär, medan vi fick vandra runt i hemmet från rum till rum, som är helt oförändrat sedan hans bortgång 1951, då det omedelbart gjordes till museum. Han bodde här i 26 år från 1924 ända tills hans mångahanda krämpor, som magsår, eksem, lunginflammationer och annat tvingade honom att avbryta sin karriär vid 84 års ålder efter att ha klarat av alla krig på vägen.

Det var ett oerhört intressant hem, där han fortfarande nästan var påfallande levande som dominerande gestalt. Alla hans saker var kvar, hans omfattande bibliotek, hans samlingar av internationella gåvor från hela världen, marskalkstavarna och svärden och allt det andra. Mest imponerande var kanske hans säng, en smal, låg och enkel fältsäng, som han begagnade hela livet.

En annan intressant detalj för oss göteborgare är det faktum, att huvudmannen för den friherrliga Mannerheimsläkten idag är en göteborgare och en kvinna, nämligen en brorsons sondotter i 50-årsåldern som är gift med en holländare och kallas Meta. En god vän till mig är granne med henne och har regelbundet återkommande givande stunder med henne. Hon talar flytande både svenska och finska och en rad andra språk, som holländska och franska, dock inte ryska.

Jag försökte efter detta även hinna med Ateneum, som jag lovat en god vän i Göteborg, men tyvärr räckte inte tiden till. Jag kom dit, men man behöver mycket tid där, och vi skulle ha repetition och konsert inom en timme. Jag hade ju dock varit på Ateneum förut, där Gun vid vinterkriget utbrött avbröts i sina konststudier, medan hon i stället träffade Aurelio och blev konstnär i alla fall.

Sedan var det dags för den stora konserten. Här medverkade även vår solist Glenn Kjellberg, en naturtenor från öarna utanför Göteborg, medan Martin Bagge och Lars Lönnroth fick vila sig och njuta som publik. De satt på första raden, så när körerna gemensamt röt till på allvar trodde Lars Lönnroth han skulle blåsa bort. Risken kändes överhängande.

Vi inledde med Griegs Sangerhilsen, med en kör på scenen och den andra längst bak, varefter vi gjorde vårt program. Därefter gjorde MM sitt program, varefter konserten avslutades med vårt gemensamma program, där vi nästan blåste ut salen. Det var ju två av Nordens mest kvalificerade äldre manskörer, båda med minst 150 år på nacken, som här göt sig samman till ett, så tillfället var unikt och historiskt intressant. Det gjordes upptagningar av konserten.

Därefter vidtog avslutningsfesten. Vi slussades ut i bussar någonstans bortom Drumsö och avlämnades vid en strand där det bjöds på champagne. Detta var hela resans höjdpunkt. Vi hade haft en enastående sagolik tur med vädret hela tiden, sommaren hade brutit ut med temperaturer över 25 grader i takt med att vi reste till Finland, och så här på försommaren hade den finländska skärgårdsnaturen inte kunnat vara vackrare. Från denna strand kunde man uppleva både havet och de karaktäristiska natursköna sommaröarna, och det bjöds till och med på dragspelsmusik med Calle Schewens vals till vår ära. Där stod vi vid stranden, drygt 120 personer, de flesta

sångare, och hyllade den varma naturens gudomliga skönhet och frihet med innerlig sång, dragspel och champagne. Det kunde inte bli mera vackert och högtidligt.

Vi var som sagt drygt 120 till middagen, som firades i ett större hus högre upp i skogsbrynet, tydligen polisens sommarlägersbastu, där det var fritt fram för snaps, vin, sånger och hela banketten. Ytterligare några sångarsolister framträdde, och vi höll på i drygt fyra timmar. Halvvägs under middagen efter varmrätten och alla snapsarna inträffade en kris då serveringen kom av sig, och David, som i stort sett organiserat hela resan med alla dess evenemang, såg marken rämna under sig, men vår rumourmästare Patrik grep in och räddade situationen, och få av gästerna märkte något. Jag träffade ytterligare en MM-it som var djupt insatt i pappa Aurelios verksamhet som sångare och framför allt i det stora Finlandiaäventyret vårsommaren 1939 under Heikki Klemettis ledning, till vilken körresa till världsutställningen i Amerika handplockades en utvald skara av elitsångare från hela landet, där Aurelio utvaldes till Heikki Klemettis adjutant. Det spelades in skivor och gavs konserter, och de skivinspelningarna finns att tillgå ännu idag både i vinyl och på CD.

En buss skulle frakta oss tillbaka igen i två omgångar, men de flesta missade den första omgången, som gick halv ett. Den andra omgången blev därför full. Den anlände för den slutliga hämtningen 01.10, och även denna natt försökte jag därefter hemma uppdatera mig på datorn men misslyckades på samma sätt igen som den första natten, insomnandes under pågående stolsits.

Det var det hela. Somliga stannade kvar ända till söndagen, medan nog de flesta avlöpte i olika omgångar under lördagen. Jag avreste lördag morgon och fick till sällskap Lars Lönnroth, vilket vi utnyttjade till intressanta tankeutbyten om nya släktutredningar och inte minst om viktiga avlidna kulturpersonligheter som Olof Lagercrantz, Sven Stolpe, de båda Hans Ruin och Frans G. Bengtsson.

Vädret var lika strålande och varmt i Göteborg, men nu kunde man äntligen börja försöka nyktra till som omväxling.

Svar från Gunilla Peräsalo om min förfrågan om den förlorade släkten i Ryssland 1917: "Vi har inte heller, trots efterforskningar under olika tider, hittat något nytt om just den ätten i Ryssland. Den hör till de ätter som vi är osäkra på om det finns ännu levande ättemedlemmar eller inte."

Däremot har vi tillsammans med Tryggve Gestrin kommit fram till hur det förhåller sig med vårt släktskap. Carl Westerbergs mor var Alfhild Gadolin, som var sondotter till den framstående fysikern, kemisten och professorn Johan Gadolin, 1760-1852, som upptäckte grundämnet gadolinium.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Johan_Gadolin

Denne Johan Gadolin hade en nio år yngre bror Gustaf Gadolin, som blev domprost och anfader åt Segerstrålarna, då hans sondotters son var Lennart Segerstråle. Vi är alltså alla släkt med Öjenborna och med Solveig von Schoultz, som var farbror Lennarts yngsta syster. Varken Carl, Gun eller Britta eller någon av Öjenborna hade någonsin någon aning om att vi var släkt på riktigt. Vi är alltså, som det heter på rikssvenska, "femmänningar" med alla Öjenborna.

Morfar Carl hade visserligen något hum om att han och farbror Lennart var avlägset släkt, men nu fick vi äntligen svart på vitt om hur det förhöll sig. Säkert är att varken Lennart Segerstråle eller Carl visste att de bara var tremänningar.

Då våra familjers öden var ganska intimt förknippade med varandra är det på sin plats att berätta något mer om farbror Lennart och hans livsverk. Han var alltså målare och verksam som sådan under hela sitt långa liv, mest bemärkt för sina väldiga fresker framför allt i kyrkor, som den i Rovaniemi efter stadens återuppbyggnad efter kriget, då han var varmt religiös, men hans största fresker är väl de två stora Finlandiafreskerna i Finlands Bank.

Han hade fyra barn med sin fru Miu Colliander, syster till Tito Colliander, men en son drunknade i barnåren medan den andra stupade i kriget, även han en lovande konstnär, medan dock deras båda systrar även de fick fyra barn var, den yngre, Christine-Louise, gift med Birger Gestrin, far till Benedikt och Tryggve och två till.

Vår förlorade släkt Krabbe ligger också på den linjen, då Alfhild Gadolins mor var en Krabbe.

Sörens utlovade vårtal 2018

Våren är som bitcoin

Älskad av dem som förförts av dess tjusning.

Våren är som statsrådet Fridolin

Rosor på kinden och solsken i blick

Ger löften, ibland svåra att infria.

Våren är inte som Trump, den är mer pålitlig än så,

Den är inte heller som Horace, inte ett dugg manipulatorisk.

Våren är framför allt inte en mullig mansgris,
Våren förför oss med smicker och löften,
En Don Juan för kvinnor, en Afrodite för män,
Vem är då våren för hen?
Våren är som börsfallet, det kommer tidigt eller sent,
vi kan aldrig veta, det överraskar oss alltid.
Våren är en evig Janus med två ansikten, det ena mörkt och dystert
Det andra solljust, uppsluppet, ystert.
Våren är som *facebook*, som Mark Zuckerberg,
lägger under sig allt, dominerar totalt
och alla vi underkastar oss.
Våren är som våra barn, de må vara besvärliga, trilskande,
Ombytliga, exakt som våren, vi älskar dem ändå liksom vi älskar
VÅREN!

Beethovens pastorala verk

De är tre till antalet, det är en pianosonat som kallas "Pastoralsonaten" (nr. 15), det är en violinsonat som kallas "Vårsonaten" och som är en pastoral idyll alltigenom, och det är den berömda sjätte symfonin, "Pastoralsymfonin".

Sonaten är idyllisk och behaglig alltigenom och kanske hans allra mest njutbara. Den andas samma utomordentligt totala frid och harmoni som den oöverträffade Pastoralsymfonin långt senare, och denna sonat är som en pastoralsymfoni i miniatyr. Allt naturligt vackert finns i den: solsken, tillfredsställelse, frisk luft, vackra landskap, ljuvliga herdeidyller, den mycket angenäma promenaden i den oemotståndligt trevliga andra satsen, de lekande fåren i scherzosatsen, herdepipan och dansen framför lägerelden i finalrondot, men så kommer en överraskning: plötsligt mitt i alltsammans en fuga, som inte alls hör hemma här. Något måste man ju kontrastera allt det insmickrande med, men var tusan har han fått den ifrån? Den passar ju inte alls! Men lugn – det är hastigt övergående, en liten excentrisk utvikning, ett infall, en idé – men en ytterst genialisk sådan. Denna fuga är alldeles oerhört effektiv i sin totala malplacering bland dessa herdar och herdinnor ute på ängen – och det är en alldeles otroligt grann fuga dessutom.

"Vårsonaten" är hans femte violinsonat och ett lika överlägset mästerverk i genren som "Kreutzersonaten" om dock i mindre och mera blygsamt format. Om Kreutzersonaten frossar i schwung och briljans och överlägset passionshysteri (åtminstone i den första satsen), så är Vårsonaten faktiskt enbart angenäm hela vägen i lika melodisk rikedom som charm och intagande skönhet. Den är kliniskt fri från dissonanser, experiment och passionerade utbrott och uttrycker bara tillfredsställelse med hela tillvaron och existensen och är ett av Beethovens mest universellt tilltalande verk – man kan bara älska den, och melodierna sätter sig genast.

Hector Berlioz har brukat beskyllas för att ha åstadkommit den första riktiga programmusiken och dess genre med sin "*Symphonie Fantastique*" 1830, men den romantiska symfonin definierad som programmusik med känslor och beskrivningar gjorde sin första entré i världen betydligt tidigare. Redan Haydn satte ibland beskrivande titlar på sina symfonier som

"Jakten", "Klockan", "Passionen" och "Hönan", men den första symfonin med ett helt program åstadkoms av Beethoven. "Pastoralsymfonin" har till och med filmats av Walt Disney med nymfer och kentaurer i ett idealiskt landskap à la Arkadien, och så långt gick inte ens Beethoven, som nöjde sig med bara "Varmare känslors uppvaknande vid ankomsten ut till landet", "Vid bäcken", "Lustigt samkväm med lantfolk", "Oväder och storm" och "Herdesång: Lycka och tacksamhet efter stormen", som han själv benämnde symfonins fem olika satser. Detta är ett helt och hållet romantiskt program, och i den fjärde satsen ("Oväder och storm") frångår Beethoven till och med sonatformen och tematiskt innehåll för att i stället illustrera åska och regn med mycket verksamma effekter, och man kan precis höra hur många blixtar som slår ned. Sådana effekter gör symfonin till ett mycket mera spektakulärt genombrott för den romantiska programmusiken än Berlioz' mycket senare och mindre musikaliska experiment med opiumrus, schavottkänslor, häxsabbat och annat sådant som inte ens normalt brukar vara särskilt musikaliskt.

Emellertid har fler än Walt Disney tittat djupare i Pastoralsymfonins underbara partitur för att hitta underbarare saker däri än vad Beethoven själv kunde uppfinna. I synnerhet den andra satsen ("Scen vid bäcken") visade sig bli ett musikaliskt paradiset för ornitologer. Så hade Beethoven egentligen inte tänkt sig det hela, och den stora fågeljakten i Pastoralsymfonin inleddes egentligen på grund av ett misstag. I ett olyckligt yttrande skall Beethoven ha undslupit sig följande: "Gulspårarna där uppe, näktergalarna och gökarna runt omkring komponerade med", och det satte fart på alla världens vetenskapliga ornitologer, som genast hysteriskt började leta både gulspårar och näktergalarna och gökar i hela partituret och faktiskt inte bara fann dessa fjäderfän utan dessutom alla möjliga andra! Göken och näktergalen lokaliserades genast utan problem, då de representerade av flöjten och klarinetten sjunger en liten tersett tillsammans med vakteln (representerad av en oboe), vilket kompositören själv rentav givit en fingervisning om. Men sedan började problemen när det gällde att hitta gulspåraren. En skriftställare förklarade en del treklangspassager vara resultatet av ett avlyssnande av gulspårarens sång, men mot detta reste sig den ornitologiska sakkunskapen som påpekade, att en gulspårarv håller sig med ett läte bestående av en sex gånger upprepad ton och en sjunde ett tonsteg högre. I Pastoralsymfonin har man visserligen funnit en tonföljd på detta sätt konstruerad men tyvärr liggande i ett för en gulspårarv alldeles för djupt läge, vadan fullständig klarhet angående gulspårarens uppträdande i symfonin aldrig kunde nås med någon övertygande vetenskaplighet. Därmed upphörde dock inte de gedigna ansträngningarna. Med ögon och öron på hjälp smög man sig metodiskt genom partiturets notsnår för att möjligen komma på en eller annan liten fågel, som där stuckit sig undan. Och genast i de första violinfigurerna i andra satsen avslöjade man en rödhake, som tre gånger låter höra sin lilla låt, och i vissa violindrillar igenkände man lärkans drill i skyn. Flera andra fåglar kunde skönjas men icke klart identifieras. Somliga fåglar med icke klart identifierbara läten kunde man bara hänföra under den indefinita termen "Vanliga Pipfåglar", vadan genast behovet uppstod att komma närmare begreppet "Vanlig Pipfågel". Visserligen finns det ju Piplärkor och av minst tre olika sorter, men hur ser då en Pipfågel ut? Är det kanske just Piplärkor som avses? Inför denna oöverkomliga svårighet måste man resignera, om man dock kunde trösta sig med att i den tredje satsen bland allt det muntra lantfolket även kunna urskilja en tacknämlig talgoxe med sin enkla men omisskännliga sång.

En expert är dock alldeles säker på att ha kunnat identifiera Buskskvättan djupt inne i en buske i Pastoralsymfonins allra tätaste snår, medan en annan med bestämdhet påstår sig ha hittat Gärdsmygen. Nu är ju båda dessa fåglar ganska små och svåra att hitta även i naturen, då de båda dessutom är anspråkslöst bruna, varför vi undrar, om inte den expert som upptäckt Buskskvättan möjligen kan ha förväxlat denna med Gärdsmygen, eller om det inte rentav kunde vara tvärtom? Den kanske enda riktigt bestämda skillnaden mellan dessa små fåglar är, att medan Buskskvättan gömmer sig i buskarna, så är Gärdsmygen mera känd för att *smyga* i buskarna.

Huruvida Beethoven själv hörde och identifierade dessa båda småfåglar eller någon av dem är obekant, men han kan ju rent teoretiskt ha smugit in prov på deras små pip helt omedvetet i Pastoralsymfonins mera diffusa buskage, där just så små fåglar kunde ha särskilt lätt för att gömma sig eller smyga. Problemet torde utredas av mer kvalificerad expertis än vi stackars amatörer, som bara kan belysa så kvistiga problem utan att kunna avgöra dem vare sig till fördel för Buskskvättans anhängare eller för Gärdsmygens.

Det enda säkra i den kvistiga frågan om huruvida det är en Buskskvätta eller en Gärdsmyg som döljer sig i Beethovens Pastoralsymfonis djupaste buskageskrymslen är, att det inte är någon Pelikan. En Pelikan har ju stora plattfötter eller snarare plaskfötter, och ehuru en och annan måsart kunde förknippas med en Mozart, så kan knappast en Pelikan med plaskfötter associeras ens med en Beethoven.

Säkert är också, att det ej heller kan vara frågan om någon Stork. Ehuru den ej har några störande plaskfötter har den dock alldeles på tok för långa ben, och som den är fullt upptagen med det behjärtansvärda evighetsuppdraget att transportera spädbarn till behövande föräldrar, så har den knappast tid över för att även gästspela i så mer metafysiska sammanhang som Pastoralsymfonin.

Därmed är alltså Pelikanen och Storken uteslutna. Vi kan nog också efter noggrant betänkande eliminera Kornkvarnen från undersökningen, då den måste betecknas som alltför högljutt gnisslande för att höra hemma i Pastoralsymfonin, liksom även den bölande Rördrommen, en annan plaskande vadare, då ju denna som bekant bölar.

En engelsman har kommit med det bidraget till undersökningen att Gärdsmygen skulle kunna vara en Kungsfågel. Helt försynt ställer han oss frågan om vi inte kan ha förväxlat Gärdsmygen och Kungsfågeln med varandra. Detta ställer oss inför det problemet att båda kallas *Wren* på engelska och torde därför åtminstone absolut kunna förväxlas i alla engelsk-talande länder. Nu är det land vars natur Pastoralsymfonin tänktes skildra inte något engelsk-talande land utan Österrike. Emellertid nämner upphovsmannen Beethoven varken något om någon Gärdsmyg eller någon Kungsfågel. Kvar står Buskskvättan, som hittills bara eventuellt kan ha förväxlats med Gärdsmygen.

För att komma sanningen närmare på spåren måste berörda småfåglars rent musikaliska läten närmare lystras till. Även här föreligger det problem, ty meningarna är delade om huruvida Buskskvättan sjunger "zeck zeck" eller "teck teck" medan Gärdsmygen anses sjunga "zick zick". Detta är måhända just problemet. Dessutom sjunger Gärdsmygen även ibland "tserr tserr" medan Kungsfågeln ofta sjunger "sirr sirr". Man kan bara beklaga, att alla dessa småfåglar i Pastoralsymfonin dessvärre icke är synliga utan endast, åtminstone för somliga öron, hörbara.

Efter alla dessa ornitologiska kraftanstängningar måste sedermera fågeljakten i Pastoralsymfonin småningom sakta av och upphöra. Därmed överantvarar vi problemet åt de

kvalificerade byråkrater som menar sig vara rätt expertis för lösande av problem inom området buskis av det mer seriösa slaget. Förhoppningsvis finns det dock annan musik för ornitologer att exploatera, då ju sedermera den romantiska programmusiken slog igenom totalt och inte bara med Beethovens blixtar och Berlioz' häxeffekter utan med floder (Smetana) av musik för att inte säga hav (Debussy och Ralph Vaughan Williams) eller rentav solsystem (Gustav Holst) av utpekulerad programmusik för tacksamma preciöser att försöka sönderdela genom långsökt analys.

Däremot är det ytterst få andra tonsättare än Beethoven som på allvar försökt sig på att komponera ren pastoralmusik. Hans tre pastoralverk är oöverträffade i sitt unika slag, den förste som vågade sig på att komponera en pastoralsymfoni efter Beethoven var Ralph Vaughan Williams mer än 100 år senare, och den enda övriga som på rak arm sedan kan påstås komma i närheten av Beethovens och Williams höga föredömen är Lars-Erik Larsson med sin ”Pastoralsvit”.

Abasverus minnen, del 175: Den ofelbare greve von Galen

Han var inte galen fastän han kallades så, men det var faktiskt hans riktiga namn och hade varit det sedan renässansen. Han var född greve, och redan under sin uppväxttid gjorde han sig notoriskt bemärkt som mannen som bara kunde ha rätt och aldrig kunde ha fel. Om hans lärare och förmyndare påstod att han hade fel påstod han själv alltid att det var de som hade fel. Sådan var han hela livet igenom, men han kom långt på den bogen.

Jag träffade honom när hans stjärna var som starkast stigande när han blivit utnämnd till katolsk biskop i Münster och allt gick honom väl i händer på samma sätt, som allt tycktes gå Tyskland och nazisterna väl i händer. Ingenting verkade kunna stoppa dem, och även han själv och hans katolska kyrka i hela Tyskland backade upp nazisterna entusiastiskt:

”Ingen kunde ha räddat Tyskland utom Hitler och hans parti. De har tagit initiativet för att försvara Europa mot anarki och kommunism och framför allt mot den ryska bolsjevismen, som är det största hotet mot hela världsordningen. Vi var hjälplöst på fallrepet innan Hitler grep rodret, vi hade gått på knäna sedan Versaillesfreden, som orättfärdigt dömt oss till en förnedrande fred med så hårda villkor att de i princip dömde oss till ekonomisk trälldom för gott, medan han nu har räddat Tyskland upp ur graven och satt det på fötter. Hela det tyska folket kan inte annat än vara honom tacksamt.”

Så lät det då. Ganska snart blev han betänksam, och det dröjde inte länge innan han började predika mot nazisternas övergrepp. Han hade alltid nära kontakt med gräsrötterna och visste alltid vad som pågick, även om nazisterna försökte dölja det och komma undan med det under jorden. Vad som definitivt bragte honom till andra sidan var deras eutanasi-program, som gick ut på att rensa hela det tyska folket från mentalsjuka, efterblivna, mongoloida och kroniskt handikappade. Plötsligt insåg han att Tyskland höll på att förstöras inifrån genom sin egen diktatoriska centralregering.

Majoriteten av det tyska folket lät sig luras och väntade för länge med att reagera, de trodde inte att den metodiska nazistiska ondskan var möjlig, och vem kunde väl tro det, så otroligt och skickligt lömsk som den var. Även Stefan Zweig imponerades och skrämdes av nazisternas

enastående effektivitet och skicklighet i genomförandet och pådyvlandet av det statliga noggrant utarbetade mördarmaskineriet på det stackars tyska folket. Primo Levi fick uppleva det på alltför nära håll, och ingen har väl förstått och dokumenterat detta fenomen bättre.

Det intressanta var att nazisterna lämnade honom i fred. De lät honom predika vad han ville, vilket ändå ingen hade kunnat hindra honom från. Kanske förlät de honom hans kritik och hårda utfall mot den nazistiska omänskligheten genom att han ändå välsignat ”korståget” mot den stalinistiska diktaturen, som han ändå menade att var världens största onda.

Samtidigt var hans inflytande så utbrett i hela västra Tyskland, att ingen vågade röra honom. Alla katoliker stod på hans sida, och ingen kunde förneka att han som katolsk biskop hade rätt att motsätta sig att katoliker bortfördes och straffades utan rättegång, att deras egendom konfiskerades och att kloster skändades och plundrades. Det var helt enkelt självklart att detta var fel, så fel, att inte ens nazisterna kunde förneka det.

Ändå ville Hitler att han skulle avlägsnas och likvideras, men Goebbels övertalade honom till att vänta med det till efter kriget. Dock lovade Hitler dyrt och heligt, att efter kriget ”skulle alla katolikernas oförrätter mot nazisternas straffas och det eftertryckligt!”

Nu gick det inte riktigt som Hitler hade tänkt sig, den ena efter den andra av hans närmaste vände sig emot honom, det började redan när Rudolf Hess flydde till Skottland i avsikt att utverka separاتفred och få Churchill att fatta att det bara var ett krig mot kommunismen som det stora världsbråket handlade om, hans egen underrättelsetjänst med Canaris som chef underminerade och arbetade emot honom, vilket Churchill beundrade Canaris för, de många attentaten mot honom blev ständigt mer farliga och allvarliga, och till slut fördömde Hitler till och med Göring och Himmler som landsförrädare, när den enda i hela Tyskland som inte fattade att kriget redan för länge sedan var förlorat var han själv.

Det är detta som är det mest anmärkningsvärda i fallet von Galen, att nazisterna faktiskt aldrig vågade röra honom. Hans integritet var för lysande. Andra katolska präster som vågade öppet predika mot den centralstyrda tyska självdestruktiviteten genom en antikristen självsvåldig diktatur kunde de arresteras och misshandla under pågående gudstjänst mitt i katedralen, som den arme Rupert Mayer i München, men Klemens von Galen fick härja fritt. Han blev den självskrivna ledaren för den Vita Rosen, det organiserade motståndet mot nazismen i Tyskland, som mest utgjordes av katoliker men också hade viktiga stödpatruller i helt protestantiska delar av landet, som i Leipzig, där borgmästaren Karl Goerdeler visade samma civilkurage, tills han hämtades och avrättades, men det fanns många sådana, – och än en gång visade det sig, när väl kriget äntligen nått ett förintelsens slut, att den galne biskopen von Galen hade haft rätt hela vägen. Därmed var hans kamp dock inte slut.

Vad som följde var de svåra allierade förföljelserna av det besegrade tyska folket, där hundratusentals internerades och våldtogs och tvingades i döden bara för att de var tyskar. Särskilt illa behandlades alla de tyskar som fördrevs av ryssar och polacker från de delar av Tyskland som nu gjordes till en del av Polen. Antalet av offrade tyskar efter kriget i allierade fångläger från Frankrike till Polen beräknas till miljoner. Den första som uppmärksammade detta besinningslösa övervåld var biskop von Galen, men de allierade vägrade lyssna på honom. Liksom nazisterna lämnade de honom dock i fred, de nöjde sig med att begränsa hans rörelsefrihet och sätta byråkratiska hinder för hans verksamhet, men de kunde inte hindra honom från att resa till Rom och där mottaga kardinalshatten av påven Pius XII. Han

tillbringade två timmar i privat samtal med påven, och det blev, enligt hans egen mening, höjdpunkten i hans liv. Han avled 68 år gammal kort efter sin återkomst till Münster i Tyskland, som då ännu var en helt sönderbombad stad, där tre hundra år tidigare den westfaliska freden utlysts efter det trettioåriga krigets härjningar, som redan då skördat en tredjedel av Tysklands befolkning.

Greve och kardinal Klemens von Galen.
Ingen jävlades med honom.

Skändningen

Människan har alltid varit sådan,
skändande och lämnande ruiner efter sig,
all historien är blott en ruinhög efter henne,
runtom hela Medelhavet vittnar alla nakna fallna pelare
om hennes framfart, odödliga vittnen

om den mänskliga bärsärkargångens meningslöshet
i en hopplös egoism och kortsynthet
och blind okunnighet i ytlighetens flärd
som tänker blott på mördandet av stunden
som ett tidsfördriv i fåfångans hysteriska hetsjakt emot döden.
De som vägrade ta del av detta och som såg igenom människan
och hennes grymma djuriskhet besatt av köttets lustar
och som därför valde att ta avstånd
och ej ha något att göra med det mänskliga vanvettet
blev förföljda, jagade, föraktade och ofta drivna in i döden
som utbölingar, fritänkare och kättare, hänvisade till ensamhet
och ständig motståndskamp blott för att överleva,
såsom Dantes nittonåriga exil,
och Shakespearediktarens tvångsanonymitet på livstid,
så att till och med den kloke Platon i sin etablerade filosofi
bannlyste diktare som Homeros som icke lämpliga i samhället,
medan han därmed skrev under den antika civilisationens dödsdom,
då Homeros diktning var dess skapare;
men alla dessa undantag, förkastade profeter, levande begravda
vittnen som man aldrig kunde tysta ens med döden
hade alltid rätt, medan historien hade alltid fel,
vilket skulle bevisas genom de politiska ruinerna,
som är allt vad historien handlar om.

Israels självständighet 70 år

I dag den 15 maj högtidlighålls Nakba-dagen. Nakba betyder katastrofen och är palestiniernas namn på bildandet av staten Israel. Nakba innebar fördrivningen av cirka 700,000 palestinier från det som skulle bli den judiska staten Israel.

Nakba var i sin tur en konsekvens av den israeliska stats- och militärledningens Plan Dalet, som var en detaljerad plan för hur fördrivningen skulle gå till och skapa plats för judisk invandring. Bland de ansvariga märks kanske framför allt David Ben Gurion, Israels formelle grundare och förste premiärminister. Genom att sprida skräck, bland annat med massakrer på palestinska civila, skulle palestinerna förmås att lämna sina hem och fly. De som inte flydde fördrevs under vapenhot.

När de palestinska byarna tömts jämnades de med marken för att utplåna varje spår av att landet varit bebott innan de judiska immigranterna anlände.

I debatten om Nakba brukar man till försvar för Israel framhålla två omständigheter, dels att flykten iscensattes av de arabiska regeringarna. De skall i radiosändningar ha uppmanat till flykt för att lämna plats åt ett arabiskt anfall på Israel. Dels skall flykten ha varit frivillig, inte framtvungad av något israeliskt hot eller våld.

De forskare som granskat argumenten har enhälligt, så vitt jag vet, kommit fram till att någon uppmaning till flykt aldrig sänts i radio. Tvärtom uppmanades palestinierna att stanna kvar.

Påståendet att flykten var frivillig faller på sin egen orimlighet. Man flyr inte frivilligt, man flyr av en anledning, och anledningen var de olika judiska miliserna, bland annat Haganah som sedan blev den israeliska försvarsmakten, men också rena terrorligor, som Irgun och Stern.

Sternligan bär bland annat delansvar för massakern i Deir Yassin, en palestinsk by som överfölls medan innevånarna fortfarande låg och sov. Cirka hundra bybor dödades – resten fördrevs.

Sternligan under ledning av Israels blivande premiärminister Yitzhak Shamir bär också ansvaret för mordet på FN:s representant Folke Bernadotte.

Till minne av Sternligans bidrag till bildandet av staten Israel skapades 1980 den militära Stern-utmärkelsen.

Irgun leddes av Menachem Begin, även han blivande israelisk premiärminister, men innan dess delaktig i bombattentat mot Hotel King David i Jerusalem och, vilket inte är så känt, ett försök att brevbomba Tysklands då nyblivne förbundskansler Konrad Adenauer. Attentatet tystades ner för att inte ytterligare belasta de tysk-judiska relationerna.

Den som vill veta mer om Nakba rekommenderar jag att läsa den israeliske statsvetaren Ilan Pappes bok "Den etniska rensningen av Palestina". Boken bygger i sin helhet på israelisk dokumentation av vad som egentligen hände när största delen av Palestina blev Israel.

- G.G.

Några filmer

"Rupert Mayer" är en tysk film från för bara några år sedan, som berättar den sanna historien om en katolsk präst i München under de båda världskrigen, som tjänstgjorde som fältpräst i det första världskriget och förlorade ett ben, och som konsekvent före och under det andra världskriget predikade mot nazisterna och upprepade gånger sattes i fängelse för det, under den sista omgången i isoleringscell under sex månader. Dock överlevde han kriget med sex månader, men han fick inte samma gottgörelse och upprättelse som kardinal von Galen.

Vad som räddade honom genom alla prövningar var hans violin. Alltid när han hemsöktes av ödet gick han ut i naturen och spelade på sin violin, och detta gör filmen nästan till sin röda tråd. Den är gjord av Damian Chapa 2014, är två timmar lång och mycket sevärd, då den vinnlagt sig om att hålla sig så noggrant som möjligt till verkligheten. Naturligtvis förekommer det många mycket upprörande scener.

En annan mycket gripande sann historia var "The Outsider" från 1961 med Tony Curtis i titelrollen som indianen Ira Hayes, som blev en av de sex som reste stjärnbaneret på Iwo Jima, vilket fångades på bild och blev en nationell angelägenhet genom monument och otaliga högtidliga firanden. Bara tre av de sex överlevde kriget och blev naturligtvis nationalhjältar. För Ira Hayes del blev detta fatalt.

Redan tidigt i filmen möter han den verkliga faran i sitt liv, som inte är kriget, utan alkoholen. I Amerika finns det en skälig lag som förbjuder försäljning av alkohol till indianer, då

deras konstitution saknar acceptans för alkohol medan de tål annat desto bättre i stället, men kriget och soldatkompisarna leder oundvikligt till festanden och dryckesstunder, och även om han i början tappert försöker motstå faran måste han småningom låta sig bjudas med i omgångarna – han vill ju inte vara någon dålig kamrat.

Slaget om Iwo Jima inträffar redan ganska tidigt i filmen, så att större delen handlar sedan om följderna, och det är ett synnerligen gripande drama, som Tony Curtis gestaltar nästan alltför övertygande. Det är troligen hans bästa film.

Ett annat skakande krigsdrama är Carl Foremans monumentala ”The Victors” från 1963 som en sorts motvikt till Darryl F. Zanucks väldiga panoramadrama om ”Den längsta dagen”. ”The Victors” (”Segrarna”) skildrar individuella soldater och deras öden under den senare delen av kriget från landstigningen på Sicilien till erövringen av Berlin. Huvudpersonerna är George Hamilton och George Peppard, som i stort sett följs åt genom hela filmen under skiftande prövningar och erfarenheter. Även damer förekommer (i motsats till ”Den längsta dagen”) och spelar viktiga roller, främst Jeanne Moreau, Melina Mercouri och Romy Schneider. Alla tre presenterar upprörande krigsmetamorfoser. Eli Wallach spelar en underbar sergeant som kan tas med sina soldater, och det förekommer även andra viktiga roller och biroller, som till exempel Peter Fonda som mannen med hunden. Filmen är konsekvent realistisk hela vägen och ohygglig i sin nakenhet. Den lämnar en beklämmande bitterhet som eftersmak, samtidigt som man måste sätta den i samma rum som ”Den längsta dagen” för sin höga kvalitet.

Mindre exakt i sin verklighetsåtergivning men i stället kanske desto sannare för sina maskerade avslöjanden är ”Carpetbaggers” från 1964, en annan omfattande film på två och en halv timmar, som under maskering berättar historien om Howard Hughes, den hänsynslöse mångmiljardären, en av Amerikas mest framgångsrika affärsmän någonsin, som var både flygpionjär och filmpionjär. George Peppard spelar honom, och han är avskyvärd hela vägen, så vidrig att man nästan måste fyllas av outsläckt hat mot honom. Han förbrukar inte bara sina damer utan alla som kommer i hans väg, och en av dem är Alan Ladd, som här råkade göra sin sista roll, och dennes sorti råkar dessutom bli en efterlängtd uppgörelse med George Peppard i filmens mest omfattande slagsmål. De slår nästan ihjäl varandra. Alan Ladd blev bara 50 år, och han hade inte kunnat få en mer tacknämlig avslutning på sin filmkarriär.

En annan mycket realistisk film var den häpnadsväckande väl gjorda *The Black Book* av Anthony Mann från 1949, en rafflande äventyrsfilm från den franska revolutionen, där den mest imponerande rollen är Richard Baseheart som Robespierre. Det är omöjligt att känna igen honom. Han var en ytterst mångfacetterad skådespelare som spelade både styrman Starbuck i *Moby Dick* och Toker i Fellinis *La strada*, bland andra extremt olika roller. Filmen inleds med Dantons fall och avrättning och skildrar sedan det ytterst dramatiska och extrema politiska skeendet under skräckväldet fram till Robespierres eget fall och hur det gick till genom Joseph Fouchés manipulativa manövrer bakom kulisserna.

Richard Baseheart spelar även den manliga huvudrollen i det gripande dramat från andra världskriget *The House on Telegraph Hill* av Robert Wise (1951) i en thriller som berättar historien om hur en polsk flykting (Valentina Cortese) lyckas överleva ett tyskt

koncentrationsläger för att få ett nytt liv i Kalifornien i lyxmiljö men råkar ut för värre prövningar än något koncentrationsläger... i en av de allra bästa *noir*filmerna av samma regissör som senare gjorde *West Side Story* och *Sound of Music*.

Ett annat skakande realistiskt drama var Ida Lupinos regidebut från 1949, "Not Wanted", om ett ämne som då var absolut tabu, nämligen ensamstående mödrar. Sally är en helt vanlig ung dam som upplever sin stora kärlek med en pianist, som sedan sviker henne. Hon har ingenstans att ta vägen, och ingen vill ha henne, varför hon hamnar på ett hem för ensamstående mödrar där hon föder sitt barn.

Detta är en film om kvinnor gjord för kvinnor av en kvinnlig regissör om det känsligaste av alla ämnen för kvinnor, varför det är en unik och sevärd film. Ida Lupino skulle fortsätta regissera många filmer, bland annat den första versionen av "Liftaren", samtidigt som hon var en minst lika god aktris som Bette Davis.

"The Finger Man" (1955) är ett annat skakande drama om en hopplös brottsling (Frank Lovejoy) som ges en chans att bli fri av polisen om han hjälper dem sätta fast ett brottsyndikat med sina före detta uppdragsgivare. Detta är en nagelbitare. Han har inget val, i synnerhet när han upplever hur hans syster förslavats av syndikatets droghantering. Detta är en mycket hårdkokt thriller med många chocker på vägen. Här finns många starka och gripande scener som man aldrig glömmer om samhällets olyckligaste offer, och den betecknande stickrepliken, som är systemets sista ord i filmen när hon ligger på kliniken för avgiftning, är "Tror du det finns någon plats i världen för sådana som vi?"

John Garfield var alltid pålitlig som noirhjärte, och en av hans starkaste filmer är faktiskt en av de allra första *noir*filmerna, "They Made Me a Criminal" från 1939. Han är en boxare som råkar ut för det typiska *noir*-ödet att hamna i en pinsam sits med ett lik som han inte har dödat medan alla bevis pekar mot honom, varför han måste fly för livet genom hela Amerika ända till Arizona, där han ute i öknen finner ett nytt liv i en sorts rehabiliteringsläger för vilsna ungdomar från New York, vilkas hjälte han blir, tills rättvisan genom Claude Rains ändå spårar upp honom med oväntade konsekvenser. Det är en fantastisk film för sin ytterst fängslande intrig med kulsprutedialog hela vägen ända fram till den största överraskningen av alla i den förbluffande upplösningen. Regissören är ingen mindre än Busby Berkeley, och den omfattande partyscenen i början av filmen är en triumf för honom.

En helt annan sorts film var "The Kidnappers" från 1953 som liksom klassikern "Johnny Belinda" tilldrar sig helt på Nova Scotia i Canada fastän den är gjord i England. Två små gossar, vars far stupat i Boerkriget, skickas 1904 till en släkting på Nova Scotia, en bister farfar, som ligger i fejd med sina grannar. Det är miljön och människorna här som är så patenta, de är alla skottar och talar den bredaste tänkbara skotska dialekt, deras tillvaro är den primitivaste tänkbara med endast Bibeln som tillåten läsning utom i nödfall "Kristens resa", och man kan bara vänta sig grovhuggarlösningar på alla mänskliga problem, som naturligtvis kvinnorna råkar i kläm för. Men barnen och deras längtan efter en hund åstadkommer oväntade komplikationer i den lilla hårt inskränkta världen, och det är faktiskt en hund som blir huvudpersonen. Den enda

hund som förekommer i filmen uppträder först i mitten av filmen, medan Theodore Bikel gör en stark roll som det lilla samhällets läkare, själv egentligen i exil och utfrusen outsider i egenskap av holländare. Det är en betagande mänsklig film som håller en fånglad hela vägen genom de ständigt överraskande och mer dramatiska vändningarna.

Några milstenar, juni 2018

- 1 50 år sedan Helen Keller avled.
- 5 50 år sedan mordet på Robert Kennedy.
- 6 Robert Falcon Scott 150 år.
- 7 James Ivory 90 år.
- 9 Cole Porter 125 år.
- 13 Dorothy Sayers 125 år.
Malcolm McDowell 75 år.
- 15 Edvard Grieg 175 år.
- 21 150 år sedan "Mästersångarna i Nürnberg" hade premiär.
- 24 70 år sedan Berlinblockaden och luftbron inleddes.
- 30 Susan Hayward 100 år.

Påsklovet, del 3: Utflykter

Vi hade en synnerlig tur med påskvädret, som om vintern gjorde en paus till påsken. Före min ankomst till Verona hade Paolo varnat mig för det hemska kalla vädret med bara regn hela tiden, som gjorde alla förkylda i ständigt återkommande omgångar, men just till påsken klarnade det, och solen trädde fram som genom en länge efterlängtdad come-back.

Allra praktfullast var vädret på påsksöndagen, då man från Castagnè kunde se ända ner till Apenninerna, men även måndagen var hyfsad.

Vi tog vara på tillfället och begav oss till den vackraste plats i grannskapet som Paolo och Gabriella kände till. För att komma dit måste vi ta färjan över Lago di Garda till Bresciasidan och där köra vidare ett stycke till en ort uppe på berget som hette Monte Castelli. Därifrån vandrade vi vidare uppåt.

Bresciasidan av Lago di Garda är rikare och har mera exklusiva ställen. Där ligger bland annat Gardone med poeten Gabriele d'Annunzios fantastiska villa och hamn, men norrut från Gardone är kusten brant och erbjuder inga badställen, medan alla sandstränderna ligger på Veronasidan, som är den vanliga turismens normala besöksområde, med vindistrikt som Bardolino och Valpolicella. Men Bresciasidans högre och brantare kust erbjuder mera spektakulära besöksmål.

Vi vandrade upp från Monte Castelli mot en omfattande vallfärdsort med kyrkor och kloster och eremitby med svindlande utsikt över halva sjön söderut, men därifrån begav vi oss vidare norrut och uppåt till en annan utsiktsplats, som väl är det mest imponerande jag upplevt i hela norra Italien. Därifrån kunde man överblicka hela sjön från Riva till Sirmione, från

nordändan till sydändan, med Malcesine på andra sidan mot nordost. Lyckligtvis hade jag kameran i högsta hugg.

Sedan gällde det återresan. På annandag påsk lämnar alla italienare sina hem för att fara ut på landet och grilla eller ha picknick, och det är bra om man är tidigt ute, men man hamnar ohjälpligt i trafikköer på vägen tillbaka. Fastän vi med Gabriellas expertiskänedom lyckades kringgå de flesta hamnade vi ohjälpligt i kilometerlånga köer som rörde sig tre meter i minuten. Naturligtvis tog detta timmar. Många blev hysteriska och tappade kontrollen och bröt mot alla trafikregler, och även i vår bil fick både Paolo och Gabriella nog med de våldsammaste tänkbara uttryck i ord och gester och allt utom våld.

Det tog fyra timmar att komma hem från Riva vid Lago di Garda – 80 kilometer.

Genast på tisdagen blev vädret sämre igen. Då var jag bjuden ut med Alberto och hela hans familj, och liksom för två år sedan begav vi oss upp till Cerro och hade lunch där, Mara, hennes dotter Sara, hennes dotter Giada, Alberto och jag, i alltså tre generationer. Giada, som var sju år, pluggade redan engelska i skolan.

Därifrån begav vi oss upp till Veja, ett mycket exklusivt förhistoriskt ställe, som har världens största naturliga klippbro att uppvisa. Denna bro har skapats av naturen genom vatten och glaciärer, och det är alldeles tydligt att det bodde troglodyter här, alltså grottmänniskor. Stället utgjorde en idealisk skyddad koloni för primitiv överlevnad, och man kunde nästan se hur troglodyterna gottade sig där och frodades i sina skyddade grottor och hålor – tyvärr var de nu för tiden utdöda.

Vi gjorde även utflykter i staden, men tyvärr var Paolos rörelseförmåga begränsad i år genom att han hade problem med sitt knä. Utflykten till Monte Castelli var tyvärr en plåga för honom.

Jag besökte som vanligt även flera gamla kyrkor i staden, de flesta från tusen år tillbaka. När jag kom förbi San Giovanni in Valle, en av de äldsta, hade jag turen att finna den öppna och en pågående mässa. Tur hade jag även med Santissima Trinità och San Lorenzo, två av stadens äldsta kyrkor från tusen år tillbaka, båda öppna med tillgång till alla gångar och kryptor, och även Santi Apostoli, nära San Lorenzo, som dock var modernare från renässansen.

Men stadens vackraste kyrka skulle ändå kunna vara Santa Maria in Organo nära oss vid östra Adigestranden, där jag inte lyckats komma in på kanske 20 år, med formliga nätverk av gångar och kapell, kryptor och tabernakel. Där finns kanske Italiens mest unika intarsiaarbeten. Ett helt kapell och hela koret är utsmyckat med de finaste intarsiaarbeten i trä, nästan som riktiga tavlor men alltså inlagda som mosaiker av snidade delar av trä. Jag har aldrig sett något motstycke till konstverk av detta slag, vackrare och mera utsökta än några mosaiker. De är världsberömda, men få vet var kyrkan Santa Maria in Organo ligger, och även för en veronesare är det svårt att hitta dit.

På onsdagen bjöd Nicola och hans familj på pizza med Valpolicella och ännu ädlare drycker efteråt, även ett spumantevin, Sambuco och Amaro. Hans bröder kom inte, så vi blev bara sex, men det blev ändå som något av en avskedsfest för den här gången.

Jag gjorde även en ögonkontroll hos Alberto. Han arbetar fortfarande två gånger i veckan som optiker i sin gamla butik vid 75 år och är lika effektiv och yrkeskunnig som alltid. Han fann mina ögon vara i ordning. Jag kunde fortfarande se med dem och med mina gamla glasögon, så inga åtgärder krävdes.

Trivselseman, del 10: Sista trekken.

På lördag eftermiddag begav jag mig ut på den sista trekken upp till Atitse och tog nu den svårare vägen genom ravinen. Där man måste kämpa med lera och vatten var det riktigt besvärligt, och jag fick denna gång stanna och vila ett antal gånger men vägrade ge upp, fastän det saknades sol och jag hade hård motvind upp hela vägen.

När jag väl var uppe under hotande stormmoln visade det sig att jag liksom för några år sedan kämpat mig fram alldeles för högt. Jag fick vandra neråt igen en avsevärd bit för att komma ner till passet.

När jag sedan omsider nådde klostret ovanifrån var det lika öde som i förrgår. Dock påträffade jag en gammal mormor och ett litet barnbarn, som blev skräckslaget och gallskrek inför min förmodade uppenbarelse. Jag kom upp på två timmar och fem minuter och ner på en och trettiofem.

Följande dag var min sista i Lamayuru och vigdes helt åt vila och att ta det lugnt. Vädret var vackrare igen, och jag hade turen att råka ut för en ung vacker och begåvad tjeckiska. Hon var från Prag och studerade sanskrit, var mycket pratsam, hälften så ung som jag, och vi var hela dagen tillsammans tills hon måste ta bussen till Srinagar.

Hon var från en akademisk familj, båda hennes föräldrar var universitetslärare, och hon var för första gången i Indien och ville resa runt överallt för att skaffa sig en överblick, precis som jag gjort under min första Indienresa för 25 år sedan. Hon hade redan varit omkring i Bombay, Himachal och Uttarakhand och en vecka vid ett ashram i Gangotri. Nu skulle hon vidare till Srinagar och sedan söderut. Hon hade erfarenhet av muslimska länder tidigare, hade vandrat i Atlasbergen och rest omkring i Iran, så hon var mycket välorienterad.

Hon berättade en historia om Alexander den Store som jag inte kände till. När han kom till Indien erbjöds han en kokosnöt, en frukt som han inte kände till. ”Detta är Indien i ett nötskal”, sade en fakir. ”Hantera den rätt, och Indien är ditt.”

Alexander försökte bita i den men bet sönder en tand och skadade sig. ”Det här kan man ju inte äta”, sade han. ”Är då Indien en sten?”

Fakiren visade honom hur man skulle göra. ”Skalet är hårt och svårt att forcera, men kommer man väl åt det inre av nöten bjuds man på de ljuvaste smaker av sötma och frukt. Och nöten kärna är bara näringsrik mjölk.”

Vi gjorde en promenad ner till Moonlandkaféet där jag bjöd henne på en kopp te och kunde till min stora lättnad få en 2000-sedel växlad – jag hade nästan bara sådana kvar. Sedan var det lunchdags.

In på Dragon-restaurangen störtade då ett sällskap av 22 hungriga greker. Jag hade aldrig sett så många greker i Ladakh förut. De fyllde hela restaurangen och var glada och ivriga av sig, men allt var väl förberett, och vi kunde förse oss av deras buffé och fick därigenom en ordentlig lunch.

Deras ledare var en kvinnlig advokat som nu tydligen var i pension, och vi samtalande om Europas flyktingproblem. Hon var mycket intresserad av situationen i Sverige, där vi hade mest syrier och somalier. Hon berömde syrierna synnerligen och betecknade dem som över lag mycket sympatiska, älskvärda, kultiverade och väluppfostrade. Problemet med islam var inte den islamska staten i sig utan att större delen av världen tyvärr i sin paranoida fördomsfullhet förväxlade alla muslimer med den islamska staten, som nu ändå var döende och höll på att helt försvinna ut i individuell terrorism genom enstaka självdestruktiva självmordsbombare. Detta var Kuku, min tjeckiska väninna, helt överens med och underströk.

Emellertid skulle denna festliga grekiska middag bli fatal, men det anade jag inte ännu.

Vi gick ännu till ett litet ställe, det trevliga kafétältet vid busshållplatsen, som jag ännu inte prövat i år. Det kaffet bjöd Kuku på, och sedan var det dags för henne att satsa på sin buss. Vi hade då tillbringat sju timmar av dagen tillsammans, och till avsked bjöd vi båda varandra hem till varandra, jag henne till Göteborg och hon mig till Prag.

Det är inte så mycket mer att säga om den dagen. Ett gammalt holländskt par kom nerstapplandes efter en trek till Wanla och var helt färdiga. På kvällen tog jag avsked av Shangri La med min sista middag, och sedan följde den fruktansvärda natten.

Det var omöjligt att sova. Jag vaknade halv 3 och led av kramper i hela systemet. Något i den grekiska buffén hade inte varit lämpligt, troligen curden. Jag hade helt enkelt ätit för mycket, det sista och farligaste man får göra i Indien, särskilt på hög nivå. Det blev något bättre efter en explosiv avföring, men jag var helt slut.

På morgonen gällde det att ta sig tillbaka till Leh. Jag hade turen att råka ut för en tom minibuss med bara en passagerare utom jag, under resans gång blev vi snart sex, med den påföljd att vi kom fram före 12. Resan tog bara 2 timmar och 40 minuter – mot fyra timmar under resan till Lamayuru. Det kan vara intressant att veta, att denna 12-milsresa stannar 10 mil från Leh i Khaltse, 8 mil från Leh i Ulle Tokpo, efter 6 mil (efter halva resan) vid Saspol, efter 8 mil vid Basgo, efter 10 mil vid Phiyang, och sedan är man nästan framme.

Men hela metabolismen var utslagen och ur funktion. Det var bara att vila. Dock hade jag ännu lite whisky kvar.

(I nästa nummer: *Hårda bud.*)

Eventuella resplaner

Det finns inga omedelbara. Förlusten av Finland var något av det värsta som kunnat hända mig förra året, då jag därmed förlorade min bästa kontakt med naturen, som jag alltid hade där direkt. Det var dessutom ett hem och mina gräsrotter och Finlands vackraste sommarställe, som familjen odlat och skapat under 93 år. I stället är jag dömd att sitta inne i sommar, medan jag åtminstone kan arbeta och kanske äntligen bli färdigt uppdaterad – en arbetsnarkoman saknar ju aldrig arbete. Men Finland var min enda möjlighet under hela året till fysiskt arbete, det var årets viktigaste rekreation, som nu har berövats mig utan ersättning. Kostnaderna för bokpubliceringsprojektet har dessutom rumphuggit min ekonomi, så att reskassan är mer än halverad. Detta projekt hade jag aldrig vågat satsa på om jag inte räknat med ersättning från förlusten av Finland. Denna ersättning har uteblivit, med den påföljd att bokprojektet inte kan fullföljas utan tills vidare måste lämnas hängande i luften i väntan på bättre tider.

Det heter, att ju närmare naturen man kommer, desto bättre distans får man till alla idioter. Närmast naturen kom jag som seglare och kanotist i Finlands skärgård, som cyklist i Norges fjordlandskap och som vandrare i Himalaya. Det kanske åtminstone ännu kan bli någon Himalayaresa i höst.

Göteborg den 15 juni 2018